

Delokalizacija vsakdanjega življenja

Nadlokalnost prehranjevanja in prehranjevalnih navad¹

Nedvomno drži, da je bila kuhinja internacionalni, gastronomski »koin«, ki so ga Evropejci razvili v trinajstem in štirinajstem stoletju (M. Montanari, 1994)

Temeljno izhodišče tega zapisa je teza, da je nastajanje Evrope pravzaprav proces, ki poizkuša ponovno vzpostaviti nekoč že obstoječo enotnost evropskega prostora. Pri evropskem združevanju torej ne gre za ustvarjanje nečesa povsem novega še nevidnega, pač pa v mnogih pogledih za obnavljanje starih, velikokrat le rahlo prekritih elementov. Bolj kot na politični institucionalni ravni je mogoče tej tezi slediti na ravni vsakdanjega življenja. Na tej ravni predmoderne evropski univerzalizem dejansko spominja na znane označitve postmoderne razvoja. Razlika med predmoderno in postmoderno Evropo je seveda ogromna, podobnosti pa so posledica delovanja različnih univerzalizmov. Kljub temu pa je primerjava koristna, ker nas lahko včasih obvaruje pred »ponovnim odkrivanjem Amerike«.

Pomembno je tudi, da »ponovno« nastajanje Evrope in slovenski delež v tem procesu umestimo v najširši, tj. globalni okvir. Dejansko je najpogostejši skupni imenovalc razprav o prihodnji smeri razvoja post/modernih družb variacija na temo o svetu kot globalni vasi (McLuhan 1964). Vse pogosteje je tako mogoče zaslediti teze, da se svet krči (Spiekermann & Wegener 1994), da postaja majhen, da se globalna in lokalna (individualna) raven zbližujeta ipd. Zaradi tega so ogrožene mnoge institucije, ki segmentirajo »neskončno« prostorsko razsežnost družbenega delovanja (Giddens 1990,64). Na povsem praktično organizacijski ravni čedalje bolj izstopa potreba po novih strukturah, ki bodo prilagojene vedno gostejšim in intenzivnejšim nadlokalnim, nadregionalim, nadnacionalnim in nedvomno tudi že globalnim tokovom.²

Že pred leti so se pojavile teze o prehodu od »lokalnosti«, tj. jasni prostorski označitvi družbenega dogajanja, v »prostor tokov« (Castells 1985), pri katerem prostorske razsežnosti ni več mogoče natančno in nedvoumno določiti.³ Skratka, zagovorniki globalizacije prav gotovo niso v zadregi z empirično preverljivimi kazalci, s katerimi lahko zelo prepričljivo podprejo takšna razmišljanja.

Vendar je tudi pri razpravljanju o napredovanju globalizacije treba upoštevati že doseženo. Res je preseganje lokalnih oz. splošneje rečeno prostorskih omejitev proces, ki temelji zlasti na tehnoloških in političnih spremembah v novejšem času. Sedanja zgostitev inovacij, ki spreminjajo prostorsko »ujetost« družbenega dogajanja, je tolikšna, da se je ustvaril vtis, da gre za radikalen prelom (cezuro) glede na dosedanje stanje. Čeprav ne zanikam velikih pospeškov, pa je treba spregovoriti tudi o prikritih »nadlokalnih« razsežnostih vsakdanjega življenja, ki jih je mogoče zaslediti že v predmodernih družbah.

¹ Besedilo je uvodno poglavje v obravnavo delokalizacije prehranjevanja oz. potrošnje živil v okviru projekta Avtonomija in povezovanje v prostoru, ki ga izvajajo sodelavci Centra za prostorsko sociologijo pri Raziskovalnem inštitutu FDV v Ljubljani.

² Dobra ponazoritev kaotičnega spreminjanja ravni družbeno prostorske organizacije je tudi reforma lokalne ravni v Sloveniji. Kljub mnogim povsem domačim posebnostim je mnoge nejasnosti mogoče pojasnjevati tudi s pospešenim prestrukturiranjem intermediarnih ravni.

³ Analogija s Heisenbergovim zakonom (1927) nedoločljivosti je povsem očitna.

Izhodiščna predpostavka tega razmišljanja je torej teza, da je mogoče že zelo zgodaj tudi pri nas na ravni vsakodnevnega življenja identificirati nadlokalne (srednje)evropske in celo »globalne« vplive. Ta teza prav gotovo ni v nasprotju s predpostavljenim »izbruhom« prostorsko neodvisnega (globalnega) delovanja na prehodu iz moderne v postmoderno družbo. Usmerjena je predvsem v dopolnitev navidezno radikalnih tez o izginjanju prostorskega determinizma. Če povečamo časovni razpon opazovanja, lahko precej relativiziramo prostorski determinizem premodernih in celo najbolj oddaljenih »pradružb«.

Zdi se, da so prehranjevalni vzorci primerno področje za testiranje te teze. Sicer je bilo prehranjevanje kot najosnovnejša in samoumevna praksa živih bitij deležno relativno malo neposredne pozornosti sociologov (Mennell et al. 1992). In vendar prav razvoj nutricističnih sistemov zelo nazorno ponazarja izreden razpon, od povsem lokalno določenih praks do globalnih verig oz. sistemov. Potrošnja živil je tako po eni strani (še vedno) povsem osebno dejanje, ki ga določa kompleks zavednih in nezavednih dejavnikov, po drugi strani pa so v razvitih modernih družbah nastali ekonomsko in družbenoprostorsko zelo razvejani transkontinentalni prehranjevalni sistemi, ki skoraj povsem izločajo tradicionalno fizično prostorsko določenost prehranjevalnih vzorcev.

Posebna privlačnost raziskovanja razvoja prehranjevalne potrošniške prakse je v tem, da kljub dolgemu razvojnemu obdobju dejansko sploh ni treba posegati v prazgodovino, kajti davni prehranjevalni sistemi se v velikem delu sveta niso bistveno spremenili do današnjih dni. Tudi v prehranjevalnih načinih (post)modernih družb so še vedno opazni in ohranjeni tradicionalni, lokalno obarvani elementi, ki pa se zelo dinamično srečujejo z vedno močnejšo »konkurenco« vplivov iz raznovrstnih bližnjih in daljnih lokacij. Prehranjevalni potrošniški kozmopolitizem v razvitih modernih družbah je tako eden najizrazitejših znakov preseganja lokalnega determinizma.

Nadlokalne prehranjevalne kombinacije, ki so bile v preteklosti rezervirane zgolj za zelo ozko elito, postajajo del množične kulture. V konkretnih prehranjevalnih vzorcih je mogoče razpoznavati lokalne, regionalne, internacionalne (Wiegelman 1967, Montanari 1994), kontinentalne in celo globalne vplive (Ritzer 1993). Še več, analiza prehranjevalne kulture v modernih družbah jasno nakazuje prehajanje ekskluzivne »zero sum« logike v inkluzivno »pozitiv sum« logiko. Prehranjevalni potrošniški vzorci v modernih družbah vsebujejo endogene (lokalne) elemente in jasno razpoznavne vplive tujih, tudi prostorsko zelo oddaljenih kultur.⁵

Prehranjevalna praksa modernega posameznika je torej rezultat soočenja individualnih (ne)zavednih in nereguliranih bioloških in psiholoških razmer in mikro-socialnih, lokalnih, regionalnih in globalnih impulzov. Dejansko lahko sklenemo, da prehranjevalni vzorci združujejo najbolj osebno individualno raven s širšim (že skoraj globalnim) okoljem. Raziskovanje prehranjevalne potrošniške prakse v modernih družbah se torej paradigmatično umešča v koncept vsakodnevne

⁴ (Pra)zgodovinska preseljevanja ljudstev, ki je dosegalo (inter)kontinentalne razsežnosti, so nedvomno povzročile predvsem prehranjevalne potrebe (Hawkes 1967: 211). Prostorski determinizem torej že v neolitikumu ni bil absoluten. Predvsem preskrba z nakitom (luksuzom) je bila že tedaj nadlokalna, pa tudi transport nekaterih osnovnih surovin (npr. kremenjaka) je dosegal že kar solidne razdalje. Tako so iz prazgodovine poznani primeri menjave med sto in več kilometri oddaljenimi kraji, tj. razdalja, ki nedvomno že pomeni preseganje lokalne zamejenosti (Hawkes, 1967: 256/313/315).

⁵ Kot posebna kategorija pa nastopa »hitra prehrana«, ki sicer velja za prispevek ameriške prehranjevalne kulture, dejansko pa pomeni uveljavitev (pandemičnih) modernističnih prehranjevalnih vzorcev. Medonaldizacija torej ni »amerikanizacija«, pač pa modernizacija (Gl. tudi Kos 1994).

»mikro-makro konvergenca« (Alexander&Giesen 1992). Delokalizacija prehranjevanja, tj. divergenca lokalnih fizičnogeografskih razmer pridelovanja in potrošnje hrane (Montanari 1994) je proces z močno dinamiko. Vendar odnos med lokalno in »nelokalno« hrano kljub vsemu ni povsem neproblematičen, in to tako na simbolni kot tudi materialni ravni.⁶

Glede na to da so bili prehranjevalni pogoji dolga tisočletja močno lokalno določeni in da se je velika večina ljudi prehranjevala skoraj izključno iz lokalnih virov, sta nadlokalnost in razširitev prehranjevalnih možnosti nedvomno zelo pomembna kakovost. V modernih družbah je dokončno omogočila odpravo tisočletne poglobitve nadloge – ponavljajočih obdobjih pomanjkanja hrane. Nadlokalnost v prehranjevalnih potrošniških vzorcih je omogočila lažje premoščanje »suhih« let, ki so bila do 19. st. ponavljajoča nadloga tudi v Evropi (Montanari 1994, Mennel et al. 1992)⁷.

Ko je v razvitejšem delu sveta prišlo do stabilne zadovoljitve osnovnih prehranjevalnih potreb, je nadlokalnost, tj. možnost izbora iz (naj)širšega, celo globalnega prostora, pridobila novo vlogo v množični potrošnji hrane. »Internacionalna« širitev potrošniških prehranjevalnih možnosti je vstopila v neskončno igro zadovoljevanja »transgresivnih« prehranjevalnih želja (Bourdieu 1984) in vzpostavljanja razločevanja (distinkcije) med posamezniki in socialnimi skupinami.

Ne glede na zelo velike spremembe, ki so se v potrošnji hrane zgodile v eni generaciji (Cross 1993), pa gre dejansko predvsem za kvantitativne premike. »Internacionalizem« v prehranjevalnih vzorcih dejansko ni nastopil šele z *moderno*. Pri tem pa je seveda treba upoštevati dve ravni širjenja prehranjevalnih inovacij. Na primarni ravni gre za inovacije v proizvodnji prehrane, tj. za inovacije in difuzijo znotraj agroživilskega sektorja, na drugi ravni pa za nove kombinacije v potrošnji prehrane. Obe ravni sta bili do nedavnega zelo tesno povezani. Vrsta pridelovanja hrane je močno določala prehranjevalne potrošniške vzorce. Lahko bi rekli, da stopnja povezave med pridelovanjem in potrošnjo hrane določa tudi stopnjo prostorskega determinizma. Prehranjevalni prostorski determinizem torej pomeni, da so spremembe v pridelovanju hrane tesno povezane s spremembami prehranjevalnih vzorcev. Tej določenosti se je do nedavnega uspelo izogniti le ozki eliti.

Za Evropo sta bili dolga stoletja srednjega veka (marsikje pa je še vedno) značilni enotnost in stabilnost pridelovalnih in s tem tudi prehranjevalnih vzorcev. Opaznejša je bila le razlika med živinorejskim (mesojednim – karnerijanskim) severom in poljedelskim (rastlinojednim – vegetarijanskim) jugom. Te delitve sever jug pa ne določajo toliko naravne danosti kot predvsem zelo močno zasidrane kulturne razlike med antičnim (krščanskim) mediteranom in poganskim (kasneje protestantskim) severom (Montanari 1994, 74).⁸

Za nastanek prehranskih vzorcev in razlik med njimi (v moderni Evropi) je torej poleg fizičnogeografskih pogojev ključnega pomena tudi ideološka struktura, na katero je imelo dolga stoletja največji vpliv krščanska panevropska tradicija. Prehranjevanje kot najosnovnejša vsakodnevna dejavnost, ki iz neizbežne biolo-

⁶ Tudi zaradi tega je kmetijsko vprašanje eden najtežjih problemov v procesih (evropskega) združevanja. Poleg klasičnih (ekonomskih in kulturnih) razsežnosti pa se v zadnjem času vedno pogosteje pojavljajo tudi ekološko motivirani pomisleki.

⁷ Na žalost pa je pomanjkanje hrane še vedno tudi lokalno oz. regionalno določeno, kar seveda dokazuje, da je delokalizacija na tem najbolj elementarnem življenjskem področju značilna le za nekatere »lokacije«.

⁸ Razlikovanje med severnimi (germanskimi) in južnimi (mediteranskimi) prehranjevalnimi vzorci je tudi na dnevno-zivljenjski ravni mogoče slediti zelo daleč nazaj v zgodovino.

ške nujnosti zlahka preide v »transgresivno« področje užitka, se seveda ni moglo izogniti posegu religijske oz. konkretno krščanske kodifikacije. Širitev krščanstva iz Sredozemlja proti severu je vzporedno širila tudi prehranske vzorce in surovinško podlago za določeno vrsto prehranjevanja. Tako je krščanstvo spodbujalo kulturo kruha in vina, tj. gojenje kulturnih rastlin, potrebnih za pripravo hrane, ki je imelo poleg nutritivnih tudi liturgijsko funkcijo. Vpliv krščanstva na pridelovanje in potrošnjo hrane je bil tako močan, da je včasih prišlo tudi do »nasilnih« protinaravnih poizkusov.⁹ Majhne razlike v prehranjevalnih vzorcih so v srednjem veku nedvomno tudi učinek krščanskega univerzalizma (Keen 1993), ki se ni ustavil pred lokalnimi oz. celo podnebnimi omejitvami.

Kljub prevladujoči ideološki vlogi krščanstva v srednjem veku pa so se v načinu zadovoljevanja najbolj elementarne življenjske potrebe ohranjali predkrščanski elementi in tudi razlike.¹⁰

Omejevanje uživanja mesa je med najopaznejšimi regulacijami, s katerimi je krščanstvo poizkušalo na najbolj vsakodnevni ravni vplivati na nekrščanske, tj. pogsanske prehranjevalne vzorce.¹¹ Razlogi za tako strogost do mesa so zelo različni, mogoče pa je predpostaviti, da imajo globoko simbolno ideološko in tudi povsem praktično podlago.¹² Kot nadomestilo se pojavijo ribe. Krščanstvu gre torej zasluga, da se je uživanje rib razširilo po vsej Evropi in tudi najbolj »ribiški« evropski narodi so sprejeli to navado pod vplivom krščanstva (Montanari, 1994: 79). Na podlagi nekaterih virov je mogoče sklepati, da je bilo uživanje rib v poznem srednjem veku tudi v naših krajih bolj razširjeno, kot je danes (Santonino 1991, Makarovič 1985, 1991).¹³

Poleg določil o (ne)primernosti različnih prehranjevalnih sestavin so se že zelo zgodaj pojavile tudi količinske regulacije. Priporočena skromnost, ki je nekatere vodila v strogi asketizem (menihi, puščavniki) in je bila v postnih dneh zapovedana za vse občestvo, velikokrat ni bila dovolj učinkovit ukrep. Kljub pogosti lakoti so bila tudi obdobja, ko je bilo hrane dovolj. Tedaj se je pojavila povsem formalna regulacija obsega in načina potrošnje hrane. Oblast je predpisala zakone, ki so omejevali razkošje oz. preobilje v hrani in drugih vrstah »ekscesne« potrošnje.¹⁴ To je bil eden od najnazornejših regulacij vsakdanjega življenja, ki je imel nedvomne socialne in politične učinke (konotacije).

Med absolutno svetno (ideološko) in posvetno (materialno) prevlado krščanstva so zunanji vplivi v evropskem prostoru zelo omejeni. Večinoma so bile tuje prehranjevalne sestavine zelo »koncentrirane«. Sestavljali so jih le dodatki jedem, v obliki dragocenih začimb z vzhoda. Tuje eksotične prehranske sestavine so prav

⁹ Dokazano je, da se je pod vplivom krščanstva kultura gojenja vinske trte razširila do srednje Anglije, tj. tudi na območjih, kjer imajo precej neprimerne podnebne razmere (Montanari, 1994: 17).

¹⁰ Kljub temu je eklektična rekombinacija že znanih elementov ena bistvenih značilnosti srednjeveškega krščanskega vsakodnevnega življenja.

¹¹ V krščanskem koledarju je bilo od 140 do 16 dni, ko je bila zapovedana mesna abstenca (Montanari, 1994: 78).

¹² Uživanje mesa naj bi spodbujalo strasti, tj. »meseno poženje«. Za zgled manj vnetim vernikom so se mu puščavniki in menihi povsem odpovedali (Montanari, 1994: 78). Razlaga mesne prepovedi bi nedvomno morala seči še globlje, v same temelje človeške in krščanske mitologije. Odpoved mesu kot eno osrednjih krščanskih pravil bi bilo tedaj mogoče povezati z najbolj arhetipskimi situacijami, ki jih je mogoče najti tudi v (post)modernih prehranjevalnih omejitvah.

¹³ Opisi potovanj oglejskega kanclerja Papola Santonina dajejo zanimiv vpogled v navade pri prehranjevanju na območju današnje Slovenije v 15. stoletju. Med potovanji skozi naše kraje so zelo pogosto omenjene ribe (Santonino 1991).

¹⁴ Montanari navaja t.i. protirazsipniške zakone (sumptuary laws), s katerimi so v 16. st. v Benetkah zelo natančno nadzirali zasebno obnašanje in potrošnjo: načini prehranjevanja, oblačenja v gospodinjstvih so bili natančno katalogizirani (Montanari, 1994: 82). Ti predpisi so imeli nedvomno jasno socialno in politično kontrolno funkcijo – formalno so ohranjali razločevanje med socialnimi kategorijami.

zaradi svojega težko dostopnega ekskluzivizma pridobile mnogo pomenov, ki močno presega čutni gastronomski hedonizem.¹⁵ Poleg metaforičnih in mitoloških pomenov pa imajo začimbe pomembno vlogo tudi v »realni« zgodovini.

Prav nič ni presenetljivo, da so začetki evropske kolonialne ekspanzije tesno povezani z daljnovzhodno trgovino z začimbami (Pounds 1994). Nasploh je bilo trgovanje na dolge (nadregionalne) razdalje do moderne dobe predvsem trgovanje z luksuznim blagom: začimbe, slonovina, krzno, svila, bombaž (Pounds, 1994: 347). Razlog je seveda preprost – edino luksuzno blago je lahko povrnilo velike prevozne stroške. Trgovanje z manj dragocenimi surovinami, npr. z osnovnimi živili, je bilo omejeno predvsem na mediteranski prostor, kjer so bile italijanske mestne republike zelo odvisne od množičnega uvoza osnovnih živilskih surovin, predvsem žit. Sicer je tudi trgovina z mesom ponekod že presejala lokalne oz. regionalne meje,¹⁶ vendar pa je bila zaradi slabe konzervatorske tehnologije, omejena na razdalje, ki so jih zmogle živali same (Montanari 1994).

Nasploh je iz zgodovine trgovine mogoče jasno slediti zvezi med radiem in vrednostjo blaga. Na domet trgovskih poti je seveda bistveno vplivala transportna tehnologija. Zaradi tega ne preseneča, da je bila v srednjem veku trgovina nasploh in še posebej trgovina na velike razdalje najrazvitejša predvsem v mediteranskem prostoru. Vendar so, kljub temu da je bil kopenski promet zelo počasen, zelo naporen in zelo tvegan, tudi kopenske trgovske poti, po katerih so tovorili luksuzno blago, že tedaj dosegale »kontinentalne« razdalje (Braudel 1989). Tako je potekala trgovina s »severnjaškim luksuzom«, kožami, krznom, ambro iz baltiških dežel na jug in ruskih prostranstev na jugo-zahod (Pounds 1994).

Čeprav so torej v poznem srednjem veku že obstajale nadlokalne trgovske mreže, so bili prehranjevalni vzorci z redkimi izjemami vse do velikih čezmorskih odkritij ob koncu 15. st. pretežno lokalnega izvora: »z izjemo soli večina ljudi v zgodnjem srednjem veku ni nikoli zaužila ničesar, kar ne bi bilo lokalno proizvedeno« (Pounds, 1994). Tudi to je seveda v tesni zvezi s časovno stroškovno distanco oz. s prostorskim dejavnikom. Morske in suhozemske lokacije, kjer so pridobivali sol, so bile neprimerno bližje kot pa začimbe »orientalskega« izvora. Severnozahodna Evropa se je preskrbovala s soljo iz Biskajskega zaliva, južnejši predeli pa so dobivali natrijev klorid iz sredozemskega območja (Pounds 1994). To nedvomno velja tudi za Slovenijo, ki je imela zaradi svoje lege relativno enostaven dostop do te začimbe.¹⁷

Odkritje Amerike je med drugim močno vplivalo tudi na prehranjevalne vzorce. Nove kulturne rastline (predvsem koruza in krompir) so hitro prispele tudi v naše kraje (Montanari 1994, 102), kar pa še ne pomeni, da so se tudi udomačile. Trajalo je pribl. 200 let, da je krompir postal množična vsakodnevna evropska hrana. Znani so primeri, ko je morala oblast prisiljevati kmete (prav tam 137), da so začeli pridelovati te prehranske večvredne kulture. Poleg prisile je imela seveda največjo preprečevalno moč lakota, ki so jo povzročile vojne 18. stoletja. K uteme-

¹⁵ Predstave o substancah, ki prihajajo iz oddaljenih in skrivnostnih dežel orient, ki leži blizu zemeljskega raja, vsebujejo obilje, srečo in nesmrtnost (Montanari, 1994: 63). Začimbe so bile tedaj še celo več kot zgolj »ščepec sveta« (zelo posrečen naslov TV-nanizanke o začimbah), njihov simbolni pomen je v dobi prostorskih omejitev dosegal celo kozmične transcendentne razsežnosti.

¹⁶ Alpske pokrajine (Tirolska, Koroška) so prodajale presežke mesa v severno Italijo (Montanari, 1994: 73). Italijansko kupovanje našega mesa ima torej res dolgo tradicijo.

¹⁷ Levstikovo metaforično zgodbo o Martinu Krpanu, ki je prekršil državni monopol, je torej mogoče interpretirati tudi kot eno prvih nadlokalnih prizadevanj preprostega ljudstva, ki je živel med Alpami in Jadranom. Staroslovanska (slovenska) dobrodošlica – kruh s soljo – pa nakazuje, da je pri kontinentalnih predmodernih ljudstvih celo sol dosegla status luksuznega blaga.

ljitvi upravičenosti novih kultur pa so znanstveno prispevali tudi razsvetljenci (prav tam 138).

Dolgo uvajanje nedovomno koristnih novosti v prehranjevalni sistem nedovomno nakazuje trdovratnost pridelovalnih in prehranjevalnih standardov. Odpor do tujih prehranjevalnih elementov je presenetljivo močan in ga tudi racionalna argumentacija težko zmajša. Ko pa je novost sprejeta, »družbena amnezija« lahko hitro uveljavi nove prehranske sestavine v avtentično »domačo« zadevo. Tako je mogoče pojasniti, da so npr. v Evropi devetnajstega stoletja indijski krompir, koruza, fižol ipd. postale osnovne sestavine »pristine« domače prehrane, starejše poljedelske kulture s tisočletno tradicijo v našem delu Evrope kot npr. proso (Wiegelmann 1967, Makarovič 1985) pa so skoraj povsem izumrle. Na teh primerih je mogoče spremljati postopek počasnega sprejemanja tujih (prehranjevalnih) elementov, ki sčasoma postajajo temeljna sestavina domačih prehranskih sistemov. Čeprav z drugačnim, bistveno krajšim časovnim ritmom se podobni procesi ponavljajo tudi danes. Namesto stoletij je zdaj potrebnih le nekaj let.

Zgodovina udomačevanja tujih poljedelskih kultur je seveda zgolj polovica zgodbe o delokalizaciji prehranjevalnega. Ko se namreč nova vrsta udomači, seveda nič več ne prispeva k preseganju prehranjevalskega lokalizma. Čeprav krompir, koruza, ajda ipd. prav tako kot hamburgerji prihajajo iz Amerike, seveda nikomur ne pade na pamet, da bi ljubitelje žganc obsodil, da so podlegli »amerikanizaciji«. Delokalizacija prehranjevanja postane »problematična«, ko začenja ogrožati lokalne pridelovalce hrane. Včasih prav radikalni protesti francoskih kmetov, ki imajo posnemovalce tudi pri nas, nedvomno dobro ponazorijo to tezo. Problemi z delokalizacijo prehranjevanja se torej zaostrijo takrat, ko se začenja prekinjati zgodovinsko tesna povezava med lokalnimi viri in lokalno potrošnjo hrane.

Tovrstna delokalizacija prehranjevanja je seveda najtesneje povezana z evropskim kolonializmom. Trgovine s »kolonialnim blagom« so logično nadaljevanje trgovine z eksotičnimi začimbami iz predmoderne dobe. Kasneje je razvoj svetovne živilske trgovine seveda še bistveno presegel te skromne začetke. V drugi polovici dvajsetega stoletja je trgovina s hrano dosegla izreden razvoj tako v količinah in razdaljah kot tudi v vrstah živilskih izdelkov. Prav agroprehranska ekonomija je prva dosegla »globalne« razsežnosti (Leopold 1985, 342). Posledica tega razvoja je ne samo delokalizacija, temveč tudi »dekronizacija« prehranjevanja. Za razviti del sveta so sezonski prehranski intervali že skoraj zgodovina. Razlike med zimsko in poletno prehrano skoraj ni več.

Kljub vsemu temu pa je v konkretnih prehranjevalnih praksah oz. v konkretnih prehranskih potrošniških vzorcih še vedno mogoče najti lokalno fizično geografske vplive, tradicionalne (zgodovinske) kulturno utrjene prehranjevalske vzorce, ki skupaj z naraščajočo globalno ponudbo sestavljajo res raznovrstno gastronomsko podobo. Proces delokalizacije prehranjevanja je prav zaradi tako nazornega prepletanja domačega, sosednjega in povsem tujega vzorčni primer lokalno globalnega zblíževanja, ki ga lahko opazujemo na ravni vsakdanjega življenja. Dovolj je, da zaidemo v najbližjo »špicerijo«. Evropeizacija in celo globalizacija na tej ravni sta skoraj že povsem doseženi.

LITERATURA:

- ALEXANDER, & GIESEN (1992) Od redukcije k povezavi pregled razprav o mikro-makro povezavi, v: Družboslovne razprave, SSD in IDV Ljubljana
- BOCOCK, R. (1993) *Consumption*, Routledge, London
- BOUDRILLARD, J. (1993) *Symbolic Exchange and Death*, Sage, London
- BOURDIEU, P. (1984) *Distinction – A Social Critique of the Judgement of Taste*, Cambridge University Press
- BRAUDEL, F. (1989) *Igre menjave (I) Škuc/FF*, Ljubljana
- CAMPBELL, C. (1987) *The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism*, Blackwell, Oxford
- CASTELLS, M. (1985) *High Technology, Space and Society*, London, Sage
- CROSS, G. (1993) *Time and Money – The Making of Consumer Culture*, London, Routledge
- HEISENBERG, W. (1977) *Del in celota*, Mohorjeva družba, Celje
- GIDDENS, A. (1990) *The Consequences of Modernity, Polity*, Cambridge
- HAWKES, J. (1967) *Prazgodovina*, DZS Ljubljana
- KEEN, M. (1993) *Srednjeveška Evropa*, CZ, Ljubljana
- KOS, D. (1994) *Globalizacija »neobstoje potrošnje*, Ljubljana FDV (v tisku)
- KELLER, D. (1994) *Boudrillard: A Critical Reader*, Blackwell Oxford
- LEVI-STRAUSS, C. (1962) *L'origine des manieres de table*, Plon, Paris
- LEOPOLD, M. (1985) *Les firmes transnationales alimentaires et leur strategies globales*, v: *Revue International des Sciences Sociales*, vol. XXXVII no. 3. Paris
- MAKAROVIČ, G. (1985) *O zgodnesrednjeveški prehrani alpskih Slovanov*, v: *Dolenjski zbornik 85*, Novo Mesto
- MAKAROVIČ, G. (1991) *Prehrana v 189. st. na Slovenskem*, v: *Slovenski etnograf*, vol. XXXIII–XXXIV Ljubljana
- MARSHALL, M. (1964) *Understanding Media*, The New American Library, New York
- MENELL, S., MURCOTT, A., OTERLOO, A. (1992) *The Sociology of Food Eating, Diet and Culture*, Sage, London
- MONTANARI, M. (1994) *The Culture of Food (Making of Europe)*, Blackwell, Oxford
- NOVAK, V. (1947) *Ljudska prehrana v Prekmurju*, Slovenski knjižni zavod, Ljubljana
- POUNDS, N. J. G. (1994) *An Economic History of Medieval Europe*, Longman, London
- RITZER, G. (1993) *The McDonaldization of Society*, Pine Forge Press, London
- SANTONINO, P. (1991) *Popotni dnevnik*, Mohorjeva družba, Celovec
- SORJ, B. & WILKINSON, J. (1985) *La technologie alimentaire moderne: vers une industrialisation de la nature*, v: *Revue International des Sciences Sociales* vol. XXXVII no. 3, Paris
- WIEGELMAN, G. (1967) *Speisen – Atlas des deutschen Volkskunde*, Beiheft 1, Marburg 1967